

TRENTA ANYS DESPRÉS DE LA REVOLUCIÓ RUSSA

Victor Serge

juliol del 1947

www.marxists.org

Els anys 1938-1939 marquen un nou gir decisiu. A favor de les «depuracions» implacables, la transformació de les institucions, com de les costums i dels quadres de l'estat encara dit soviètic, per bé que ja no l'era del tot, es completa. Un sistema perfectament totalitari en resulta ja que els seus dirigents són els amos absoluts de la vida social, econòmica, política i espiritual del país, l'individu i les masses no gaudeixen en realitat de cap dret. La condició material de les vuit novenes parts de la població s'estabilitza a un nivell molt baix. El conflicte obert amb la pagesia es prolonga sota formes atenuades. Hom se n'adona que una veritable contra-revolució de poc a poc triomfa. L'URSS que aleshores intervenia en la guerra civil d'Espanya prova de controlar el govern de la república espanyola i s'oposa amb els pitjors mitjans—corrupció, xantatge, repressió, assassinat—al moviment obrer que s'inspira d'altra banda en els seus ideals, l'URSS pacta finalment, de moment en secret, amb el tercer Reich. En el mig de la crisi europea, hom veu de cop i volta les dues potències, la feixista i l'antifeixista, la bolxevic i l'antibolxevic, com deixen caure les màscares i s'uneixen per dividir-se Polònia. L'URSS estén, amb l'assentiment de l'Alemanya nazi, la seua hegemonia damunt els països bàltics que s'havien separat de Rússia durant les lluites del 1917-1919. Aquest viratge de la política internacional no s'explica de part russa més que pels interessos d'una casta dirigent àvida i inquieta, reduïda a una capitulació moral en presència del tercer Reich de la qual tem per damunt de tot la superioritat tècnica. Les similituds internes de les dues dictadures ho facilitaren enormement.

1

Quin camí més espantós hem fet en aquests trenta anys! L'esdeveniment més carregat d'esperança, el més grandios del nostre temps, sembla haver-se girat del tot contra nostre. Dels entusiasmes inoblidables del 1917, que en resta? Molts homes de la meua generació, que foren comunistes de primera hora, no alimenten res envers la revolució més que sentiments de rancúnia. No en sobreviuen participants ni testimonis de primera persona. El partit de Lenin i de Trotski ha estat afusellat. Els documents destruïts, amagats o falsificats. Sobreviuen únicament en un nombre prou gran emigrats que foren sempre adversaris de la revolució. Escriuen llibres, ensenyen, tenen el suport del conservadurisme, encara potent, que no serà, en la nostra època d'agitació mundial, ni reposat ni en farà prova d'objectivitat... Una pobra lògica, que ens mostra amb el dit el negre espectacle de l'URSS estaliniana, afirma la derrota del bolxevisme, per tant la del marxisme, per tant la del socialisme... Prestidigitació fàcil en aparença de problemes que amenacen el món i que no s'han mogut gens de lloc. Us oblideu de les altres derrotes? Que ha fet el

cristianisme durant les catàstrofes socials? En què s'ha convertit el liberalisme? Que ha produït el conservadurisme il·lustrat o reaccionari? Que no ha engendrat pas Mussolini, Hitler, Salazar i Franco? Si es tracta de pesar honestament les derrotes de les ideologies, tindríem feina per estona. I no ha acabat res...

Tot esdeveniment és alhora definitiu i transitori. Es prolonga en el temps sota aspectes sovint imprevisibles. Abans de vomitar un judici sobre la revolució russa, recordem els canvis de visions i de perspectives de la revolució francesa. L'entusiasme de Kant en conèixer la presa de la Bastilla... El Terror, Termidor, el Directori, Napoleó. Entre 1789 i 1802, la república llibertària, igualitària i fraternal semblava negar-se completament. Les conquestes napoleòniques, creadores d'un ordre nou, llevat del mot, si hom examina el mapa, frapen per les llurs similituds amb les de Hitler. L'emperador esdevingué «l'Ogre». El món civilitzat s'alià contra ell, la Santa Aliança pretengué restablir i establir en tota Europa l'antic règim... Hom veu ara que la revolució francesa, amb l'ascens de la burgesia, de l'esperit científic i de la indústria, fecundà el segle XIX. Però trenta anys després, el 1819, en temps de Louis XVIII i del tsar Aleksandr I, no semblava el més costós dels fracassos històrics? Quants caps tallats, quantes guerres, per arribar a una vulgar restauració monàrquica!

2

És natural que la falsificació de la història sigui avui en l'ordre del dia. Entre les ciències inexactes, la història és la qui atrau més interessos materials i psicològics. Les llegendes, els errors, les interpretacions tendencioses pul·lulen al voltant de la revolució russa, per bé que sigui fàcil d'informar-se dels fets... Però és més còmode evidentment escriure i parlar sense informar-se.

Hom afirma sovint que «el cop de força bolxevic d'octubre-novembre del 1917 ofegà una democràcia naixent...». No hi ha res de més fals. No s'havia proclamat encara la república Rússia, no hi havia seriosament cap institució democràtica a banda dels soviets o consells d'obriers, de camperols i de soldats... El govern provisional, presidit per Kerenski, havia refusat de realitzar la reforma agrària, refusat d'obrir les negociacions de pau reclamades per la voluntat popular, refusat de prendre mesures efectives contra la reacció. Vivia transitòriament entre dos grans complots permanents: el dels generals i el de les masses revolucionàries. Res no permetia de preveure l'establiment pacífic d'una democràcia socialista, l'única que era hipotèticament viable. A partir del setembre del 1917, l'alternativa és la de la dictadura dels generals reaccionaris o de la dictadura dels soviets. Dos historiadors oposats es posen d'acord plenament en això: Trotski i l'home d'estat liberal de dret, Miliukov. La revolució soviètica o bolxevic fou el resultat de la incapacitat de la revolució democràtica, moderada, inestable i inoperant que la burgesia liberal i els partits socialdemòcrates contemporitzadors dirigien des de la caiguda de l'autocràcia.

Hom afirma encara que la insurrecció del 7 de novembre (25 d'octubre, antic estil) del 1917 fou l'obra d'una minoria de conspiradors, el partit bolxevic. Res no és més contrari als veritables fets. 1917 fou un any d'acció de masses

estorador per la multiplicitat, la varietat, la potència, la perseverància de les iniciatives populars que elevaren el bolxevisme. Els problemes agraris s'estenien a tota Rússia. La insubordinació anihilava en l'exèrcit la vella disciplina. Kronstadt i la flota del Bàltic havien refusat categòricament l'obediència al govern provisional i la intervenció de Trotski davant el soviets de la base naval tan sols havia evitat un conflicte armat. El soviets de Taixkent, al Turquestan, havia pres el poder per compte propi... Kerenski amenaçava el soviets de Kaluga amb la seua artilleria... En el Volga, un exèrcit de 40.000 homes refusava d'obeir. En els barris de Petrograd i de Moscou, s'hi formaven guàrdies vermells. La guarnició de Petrograd es posava a les ordres del soviets. En els soviets, la majoria passava pacíficament i sense frau dels socialistes moderats als bolxevics, d'altra banda sorpresos per aquest canvi. Els socialistes moderats s'allunyaven de Kerenski. Aquest no podia més que comptar amb militars esdevinguts del tot impopulars. És per això que la insurrecció vencé a Petrograd gairebé sense vessament de sang, amb entusiasme. Que hom relliga sobre la qüestió les bones pàgines de John Reed i de Jacques Sadoul, testimonis oculars. El complot bolxevic fou literalment arrossegat per una colossal marea ascendent.

Convé de recordar que l'imperi s'havia ensorrat el febrer-març del 1917 sota l'impuls del poble desarmat dels barris de Petrograd. La fraternització espontània de la guarnició amb les manifestacions obreres decidí la sort de l'autocràcia. Hom recercà més tard els desconeguts que havien pres la iniciativa d'aquesta fraternització; hom en reconegué diversos, la majoria d'entre ells demorà en l'anonimat... Els dirigents i els militants més qualificats de tots els partits revolucionaris eren en aquell moment a l'exterior o en captivitat. Els petits grups que hi havia a Petrograd foren tan sorpresos i superats pels esdeveniments que el grup bolxevic preveié la publicació d'una crida a la represa del treball a les fàbriques! Quatre mesos més tard, l'experiència del govern de coalició dels socialistes moderats i de la burgesia liberal suscitava ja una còlera tan profunda que a principis del mes de juliol, la guarnició i els barris organitzaren tots sols una enorme manifestació armada sota el mot d'ordre del poder pels soviets. Els bolxevics desaprovaren aquesta iniciativa presa per desconeguts, s'hi uniren a contracor al moviment per dur-lo a una liquidació dolorosa i perillosa. Estimaren, probablement amb raó, que el país no seguiria la capital. Esdevingueren naturalment els bocs expiatoris. La persecució i la calúmnia («agents d'Alemanya») caigueren damunt ells. A partir d'aquest moment, sabien que si no es posaven al capdavant del moviment de masses, esdevindrien impopulars i els generals realitzarien el llur cop de força.

El general Kornilov es llençà a l'aventura el setembre del 1917, amb la complicitat manifesta d'una part del govern Kerenski. Lenin i Zinoviev s'amaguen, Trotski és a la presó, els bolxevics són assetjats. Les tropes de Kornilov es dispersen espontàniament en contactar amb els emissaris i agitadors obrers.

Els funcionaris de l'autocràcia veieren molt bé vindre la revolució; no serien ells qui l'impedirien. Els partits revolucionaris l'esperaven; no serien ells qui la provocarien, ni ho podien fer. Desencadenat l'esdeveniment, no restava als homes més que participar amb més o menys clarividència i voluntat...

Els bolxevics assumiren el poder perquè, en la selecció natural que es feia entre els partits revolucionaris, es mostraren els més aptes a expressar de forma coherent, clarivident i voluntària, les aspiracions de les masses actives. Conqueriren el poder, vanceren en la guerra civil perquè les masses populars els sostingueren finalment, tot i les vacil·lacions i els conflictes, del Bàltic al Pacífic. Aquest gran fet històric l'han reconegut la major part dels enemics russos del bolxevisme. La senyora Elena Kuslova, publicista liberal de l'emigració, escrivia no fa gaire que és «incontestable que el poble no donà suport ni al moviment dels blancs [...] ni a la lluita per l'assemblea constituent [...]». Els blancs representaven la contra-revolució monàrquica, els constituents, l'antibolxevisme democràtic. Així, fins a la fi de la guerra civil, el 1920-1921, la revolució russa ens apareix com un immens moviment popular al qual el partit bolxevic procura un cervell i un sistema nerviós, dirigents i quadres.

Hom afirma que els bolxevics volgueren de seguida el monopoli del poder. Una altra llegenda! Es temien l'aïllament del poder. Un cert nombre d'ells fou, al principi, partidari d'un govern de coalició socialista. Lenin i Trotski feren rebutjar en principi la coalició amb els partits socialistes moderats que havien dut la revolució de març a un atzucac i que refusaven de reconèixer el règim dels soviets. Però el partit bolxevic sol·licità i obtingué la col·laboració del partit social-revolucionari d'esquerres, partit camperol dirigit per intel·lectuals idealistes més aviat hostils al marxisme. A partir de novembre del 1917 fins al 6 de juliol del 1918, els social-revolucionaris d'esquerres participaren en el govern. Refusaren, com un terç ben bó dels bolxevics coneguts, d'admetre la pau de Brest-Litovsk i, el 6 de juliol del 1918, lliuraren a Moscou una batalla insurreccional en proclamar la llur intenció de «governar sols» i de «recomençar la guerra contra l'imperialisme alemany». El llur missatge radiodifós aquell dia fou la primera proclamació d'un govern de partit únic! Foren vençuts i els bolxevics hagueren de governar sols. A partir d'aquest moment, la llur responsabilitat s'afeixuga, la llur mentalitat canvia.

Formaven fins aleshores, des de l'escissió del partit obrer socialdemòcrata rus en majoritaris (bolxevics) i minoritaris (menxevics) un partit profundament diferent als altres partits revolucionaris russos? Hom els imputa alegrement un caràcter autoritari, intolerant, amoral en la tria de mitjans; una organització centralitzada i disciplinada que contenia en gèrmen l'estatisme burocràtic; un caràcter dictatorial i inhumà. Autors erudits i autors ignorants citen amb aquest propòsit l'«amoralisme» de Lenin, el seu «jacobinisme proletari», el seu «revolucionarisme professional». Una citació de la novel·la-pamflet de Dostoievski, Els posseïts, i l'assagista creu haver aclarit els problemes que acaba d'exposar.

Tots els partits revolucionaris russos, des dels anys 1870-1880, foren en efecte autoritaris, fortament centralitzats i disciplinats en la il·legalitat, per la il·legalitat; tots formaven «revolucionaris professionals», és a dir homes que no vivien més que pel combat; tots podien ésser ocasionalment acusats d'un cert amoralisme

pràctic, per bé que seria equitatiu reconèixer-los a tots un idealisme ardent i desinteressat. Gairebé tots eren imbuïts d'una mentalitat jacobina, proletària o no. Tots produïren herois i fanàtics. Tots amb l'excepció dels menxevics, aspiraven a la dictadura, i els menxevics georgians recorregueren a procediments dictatorials. Tots els grans partits eren estàtics quant a la llur estructura i quant a la finalitat que s'assignaven. En realitat, hi havia més enllà de divergències doctrinals importants, una mentalitat revolucionària única.

Recordem el temperament autoritari de l'anarquista Bakunin i dels seus procediments d'organització clandestina al si de la primera Internacional. A la seva Confessió, Bakunin preconitza una dictadura il·lustrada, però sense misericòrdia, exercida pel poble... El partit social-revolucionari, imbuït d'un ideal republicà, més radical que socialista, constituí, per combatre l'autocràcia pel terrorisme, un «aparell» rigorosament centralitzat, disciplinat, autoritat, que esdevingué un terreny propici a la provocació policial. La socialdemocràcia russa, en general, cercava la conquesta de l'estat. Ningú no tingué quant a la futura revolució russa un llenguatge més jacobí que el seu dirigent, Plekhanov. El govern Kerenski, del qual els social-revolucionaris i els menxevics suposaven la força, tingué ininterrompudament un llenguatge dictatorial, és cert que purament d'aparador. Els propis anarquistes, en les regions ocupades per l'Exèrcit Negre de Nestor Makhno, exerciren una dictadura autèntica, acompanyada de confiscacions, requises, detencions i execucions. I Makhno fou «batko», petit-pare, cap...

Els socialdemòcrates menxevics de dretes, com Dan i Ceretelli, defensaven un poder fort. Ceretelli recomanà la supressió del bolxevisme abans que no fos massa tard... Els menxevics d'esquerres, de la tendència Martov, semblen haver sigut l'únic grup polític tan adherit profundament a una concepció democràtica que constitueixen, des d'un punt de vista filosòfic, una afortunada excepció.

Les característiques pròpies del bolxevisme, que li conferiren una innegable superioritat damunt els partits rivals dels quals compartia en gran mesura la mentalitat comuna són: a) la convicció marxista; b) la doctrina de l'hegemonia del proletariat en la revolució; c) l'internacionalisme intransigent; d) la unitat de pensament i d'acció. En un cert nombre d'homes, la unitat de pensament i d'acció estimulà al seu torn la llur pròpia voluntat.

El realisme marxista de 1917 ens sembla avui un poc esquemàtic. El món ha canviat, les lluites socials han esdevingut força més complexes que no ho eren aleshores. Durant la revolució russa, aquest realisme, sostingut per forts coneixedors econòmics i històrics, estigué a l'alçada de les circumstàncies. Contenia antídots eficaços contra la fraseologia liberal, el doble joc, l'apaivagament interessat, l'abdicació honorable i hipòcrita. Els socialisme moderats consideraven que Rússia realitzava una «revolució burgesa», destinada a obrir amb el capitalisme una era de desenvolupament; i que, per tant, el país no es podia donar res més que l'estatut polític de democràcia burgesa... Els bolxevics consideraven que tan sols el proletariat podia fer la revolució «burgesa» i per tant no la podia pas depassar; que el socialisme no podia triomfar pas en un país tan endarrerit, però que corresponia a una Rússia

socialitzant donar l'impuls al moviment obrer europeu. Lenin no preveia pas, el 1917, la nacionalització completa de la producció, sinó el control obrer d'aquesta; més tard, somnià en un règim mixt, de capitalisme i d'estatalització; fou el juliol del 1918 que el desencadenament de la guerra civil imposà nacionalitzacions completes en tant que mesures immediates de defensa... La intransigència internacionalista dels bolxevics reposava en la fe en una revolució europea propera, més madura i més fecunda que la revolució russa... Aquesta visió del futur no els pertanyia pas en propietat. Participava d'un fons comú de la ideologia socialista europea, per bé que de fet els grans partits no creien ja en la revolució. El continuador alemany de Marx, Karl Kautsky, havia sigut, fins el 1908, un teòric de la propera revolució socialista; Rosa Luxemburg, Franz Mehring, Karl Liebknecht professaven la mateixa convicció. La diferència entre els bolxevics i els altres socialistes sembla haver sigut de natura psicològica i deguda a la formació particular de la intel·lectualitat revolucionària i del proletariat russos. No hi havia lloc a l'imperi dels tsars ni per l'oportunisme parlamentari ni pels compromisos quotidians; una realitat social simple i brutal engendrava una fe activa i sencera... En aquest sentit, els bolxevics foren més russos, i més a l'unissò de les masses russes, que els social-revolucionaris i els menxevics dels quals els quadres havien sigut ben penetrats d'una mentalitat occidental, evolucionista, democràtica segons les tradicions dels països capitalistes avançats.

4

Obrim el difícil capítol dels errors i de les faltes. No sense lamentar que, en un estudi tan breu, no ens sigui possible de considerar els errors, les faltes i els crims de les potències i dels partits que combateren la revolució soviètica-bolxevic. Sense aquest context decisiu, ens veiem obligats a limitar-nos a una visió unilateral.

Escrivia, el 1939, en el meu Portrait de Staline, publicat a París (Grasset):

"[...] l'error més incompreensible—perquè fou deliberat—que aquests socialistes (els bolxevics) tan penetrats de coneixements històrics cometeren fou el de crear la Comissió Extraordinària de Repressió de la Contra-revolució, de l'Especulació, de l'Espionatge, de la Deserció, esdevinguda per abreujar la Txeca, qui jutjava els acusats i els simples sospitosos sense escoltar-los ni veure'ls, sense concedir-los en conseqüència cap possibilitat de defensa [...], pronunciava les seues detencions en secret i procedia igual amb les execucions. Què era si no una Inquisició? L'estat de setge no funciona pas sense rigor, una postguerra civil no funciona pas sense mesures extraordinàries, sens dubte; però els corresponia als socialistes oblidar que la publicitat del procés és l'única garantia veritable contra l'arbitrarisme i la corrupció i de retrocedir així fins als procediments expeditius de Fouquier-Tinville? L'error i la falta són patents, les conseqüències n'han sigut espantoses ja que el GPU, és a dir la Txeca ampliada sota un nou nom, ha acabat per exterminar la generació revolucionària bolxevic tota sencera [...]."

No resta més que assenyalar en favor del Comitè Central de Lenin certes circumstàncies atenuants serioses als ulls del sociòleg. La jove república vivia sota perills mortals. La seua indulgència envers generals com Krasnov i Kornilov els havia de costar riuades de sang. L'antic règim havia utilitzat manta vegades el terror. La iniciativa del terror l'havien presa els blancs des de novembre del 1917, amb la massacre dels obrers de l'arsenal del Kremlin; i represa pels reaccionaris finlandesos en els primers mesos del 1918, a més gran escala, abans que se n'hagués proclamat a Moscou el «terror vermell». Les guerres socials del segle XIX, des de les jornades del juny del 1848 a París i la Comuna de París el 1871, s'havien caracteritzat per l'extermini en massa de proletaris vençuts. Les revolucions russes sabien que els hi esperava en cas de derrota. Nogensmenys, la Txeca fou benigna en els seus inicis, fins l'estiu del 1918. I quan es proclamà el «terror vermell» després dels aixecaments contra-revolucionaris, després dels assassinats dels bolxevics Volodarskij i Urickij, després de dos atemptats contra Lenin, la Txeca es posà a afusellar ostatges, sospitosos i enemics, cercava encara de posar dic, canalitzar i controlar el furor popular. Dzerjinski retreia els excessos a les txeques locals; l'estadística dels txequistes que manà afusellar seria edificant en aquest sentit. Fullejant darrerament un petit llibre deplorablement traduït al francès, els Records d'un comissari del poble del social-revolucionari d'esquerra Steinberg, vaig retrobar aquests dos significatius episodis. Després de que s'haguessin disparat dos trets contra Lenin a la fi del 1917, una delegació obrera anà a dir-li a Vladimir Ilic que si la contra-revolució feia vessar una gota de la seua sang, el proletariat de Petrograd la venjaria cent vegades... Steinberg, qui col·laborava aleshores amb Lenin, nota el malestar d'aquest. L'afer no fou escampat, justament per tal d'evitar conseqüències tràgiques. Sé per uns altres que els dos soldats arrestats, absolts, més tard s'adheriren al Partit Bolxevic... Dos ex-ministres liberals, C'ingariov i Kokoc'kin, emmalaltiren a la presó; s'ordenà el llur trasllat a l'hospital. Els assassinaren als llits; Lenin, informat d'aquest crim, quedà astorat, el govern començà una investigació i descobrí que els autors d'aquest crim eren marins revolucionaris, amb el suport i la protecció conjunta dels llurs camarades. De fet, les tripulacions de la flota refusaren de lliurar els culpables. Els comissaris del poble hagueren de «deixar caure» l'afer. Podien ells, en un moment on la dedicació dels mariners era cada dia necessària per la salut de la revolució, obrir un conflicte amb el terrorisme espontani?

5

El 1920 la pena de mort fou abolida a Rússia. Hom creia la guerra civil propera a la fi. Tenia el sentiment que tot el món en el partit desitjava una normalització del règim, la fi de l'estat de setge, un retorn a la democràcia soviètica, la limitació dels poders de la Txeca, sinó la seua supressió... Tot això era possible i això volia dir que la salut de la revolució era possible. El país esgotat volia començar la reconstrucció. Les seues reserves d'entusiasme i de fe eren grans encara. L'estiu del 1920 marca una data fatal. Cal molta mala fe per part dels historiadors per no haver-ho assenyalat mai. Tota Rússia vivia amb una esperança de pacificació en el moment que Pilsudski llençà els exèrcits polonesos a Ucraïna. Aquesta agressió coincidí amb el reconeixement acordat per França i Anglaterra al general baró Wrangel qui ocupava Crimea. La

radicalització de la revolució fou instantània. Derrotada Polònia, el Comitè Central pensà en provocar-hi una revolució soviètica. La derrota de l'Exèrcit Vermell davant Varsòvia féu descartar el pla de Lenin, però el preu fou que a l'endemà d'aquesta guerra penosa, en un país dessagnat i empobrit, ja no hi hagué lloc per la qüestió d'abolir la pena de mort ni de començar la reconstrucció damunt les bases d'una democràcia soviètica... La misèria i el perill esclerotitzaven l'estat-partit en aquest règim econòmic, intolerable per la població i no gens viable, que hom ha anomenat el «comunisme de guerra». A principis del 1921, l'aixecament dels mariners del Kronstadt fou precisament una protesta contra aquest règim econòmic i la dictadura del partit. Siguin quines siguin les seves intencions i la seva probitat, un partit que governa un país afamat no sabia conservar la seua popularitat. L'espontaneïtat de les masses s'extingia; els sacrificis i les privacions empraven la minoria activa de la revolució. Els hiverns glaçats, les racions insuficients, les epidèmies, les requises en els camps escampava la rancúnia, una mena de desesperació, la ideologia confusa de la contra-revolució pel pa blanc. Si el Partit Bolxevic deixava els regnes del poder, qui, en aquesta situació, prendria la seua successió? No era el seu deure conservar-les? Tenia raó en fer-ho. Féu un tort en embogir davant la insurrecció del Kronstadt, car ho podia haver encarat de formes ben diferents, i ho sabem bé els qui érem a lloc, a Petrograd!

Els errors i les faltes del poder s'acumulen al voltant de Kronstadt-1921. Els mariners no es revoltaren pas perquè Kalinin refusà brutalment d'escoltar-los. On hi calia persuasió i comprensió, el president del Comitè Executiu dels Soviets no emprà més que l'amenaça i l'insult. La delegació de Kronstadt als Soviets de Petrograd, per comptes d'ésser rebuda fraternalment per entrar en negociacions, fou detinguda per la Txeca. La veritat del conflicte fou amagada al país i al partit per la premsa que, per primera vegada, mentí enormement en publicar que un general blanc, Kozlovski, exercia l'autoritat a Kronstadt. La mediació proposada pels anarquistes americans influents i de bon cor, Emma Goldman i Alexander Berkman, fou rebutjada. Els canons tronaren en una batalla fraticida i la Txeca, de seguida, afusellà els seus presoners. Si, com indica Trotski, els mariners havien canviat des del 1918, i no expressaven més que les aspiracions de la pagesia retardatària, cal reconèixer que el poder també havia canviat.

Lenin, en proclamar la fi del «comunisme de guerra» i la «nova política econòmica», satisféu les reivindicacions econòmiques de Kronstadt, després de la batalla i de la massacre. Reconegué així que el partit i ell mateix s'havien aferrat a mantindre un règim insostenible i del qual Trotski havia denunciat d'altra banda els perills i proposat el canvi amb anterioritat.

La nova política econòmica abolia les requises en els camps, substituïdes per un impost en espècies, restablí la llibertat de comerç i de la petita explotació, es desfeia en un mot l'armadura mortal de l'estatalització completa de la producció i dels bescanvis. Hauria sigut natural de desfer-se al mateix temps l'armadura del govern per una política de tolerància i de reconciliació envers els elements socialistes i llibertaris disposats a col·locar-se en el terreny de la constitució soviètica. Raphaël Abramovic retreu amb raó als soviètics de no haver entrat el 1921 en aquesta via. El Comitè Central, al contrari, posà els menxevics i els

anarquistes fora de la llei. Un govern de coalició socialista, si s'hagués format en aquell moment, hagués implicat perills interiors certs, menys grans, tota vegada, la prova són els fets, que els del monopoli del poder... En efecte, el malcontentament del partit i de la classe obrera obligà el Comitè Central a establir en endavant l'estat de setge, un estat de setge clement certament, en el propi partit. L'oposició obrera fou condemnada, una depuració comportà expulsions.

Aquelles raons profundes motivaren la decisió del Comitè Central de mantindre i enfortir el monopoli del poder? En tot cas, en aquestes crisis, els bolxevics no confiaven més que en ells mateixos. En portar tot sols responsabilitats massa feixugues, singularment agreujades pel drama del Kronstadt, eren reticents a obrir la competició política amb els socialdemòcrates menxevics i el partit «camperol» dels social-revolucionaris d'esquerres. Finalment i de forma especial, creien en la revolució mundial, és a dir en la revolució europea imminent, imminent a l'Europa central. Un govern de coalició socialista i democràtica hagués afeblir la Internacional Comunista, cridada a dirigir les properes revolucions...

Potser toquem l'error més gran i més greu del partit de Lenin-Trotski. Com sempre en el pensament creador, l'error es barreja ací amb la veritat, amb el sentiment voluntari, amb la intuïció subjectiva. Hom no emprèn res sense creure en l'empresa, sense mesurar-ne les dades tangibles, sense voler l'èxit, sense defugir la problemàtica i la incertesa. Tota acció es projecta des del present real al futur desconegut. L'acció justificada per que fa a la intel·ligència és la que es projecte endavant amb un bon coneixement. La doctrina de la revolució europea era justificada sota aquest angle? No crec pas que ens trobem en la posició de respondre aquesta qüestió de forma satisfactòria. No vull més que delimitar-la.

No hi ha ja cap dubte en el present que el règim capitalista estable, relativament pacífic, del segle XIX acaba amb la primera guerra mundial. Els marxistes revolucionaris que anunciaven aleshores una era de revolucions que abastava tot el planeta i, si el socialisme no aconseguia d'imposar-se en els principals països d'Europa, una era de barbàries i un altre «cicle de guerres i de revolucions», segons l'expressió de Lenin, qui d'altra banda citava Engels, tenien raó. Els conservadors, els evolucionistes i els reformistes qui cregueren en el futur de l'Europa burgesa, sàviament tallada pel tractat de Versalles, enguixada a Locarno, abeurada en frases buides per la Societat de Nacions, fan avui el paper de polítics cecs. Què vivim si no és una transformació mundial de les relacions socials, dels règims de producció, de les relacions intercontinentals, dels equilibris de forces, de les idees i dels costums, és a dir una revolució mundial tan viva en Indonèsia com incerta i vacil·lant a Europa? Amèrica, amb els seus progressos tècnics prodigiosos, les seues responsabilitats mundials aclaparadores, les seues potències socials contradictòries, hi cerca un lloc privilegiat, com es deu al país industrial més rics i millor organitzat; però res de ço que passa a Grècia, a Japó, res de ço que es construeix en el secret absolut de les zones àrtiques de l'URSS, res de ço que es fa o es trama a Trieste o Madrid li és aliè... Els marxistes revolucionaris de l'escola bolxevic desitjaven, volien, la transformació social

d'Europa i del món per la presa de consciència de les masses treballadores, per l'organització racional i equitativa d'una societat nova; creien treballar perquè l'home dominés a la fi el seu propi destí. En això han caigut ja que han sigut vençuts. La transformació del món es realitza en la confusió d'institucions, de moviments i de creences, sense l'aparició d'una consciència clara, sense l'aparició d'un humanisme renovat, i que de fet posa en perill tots els valors, totes les esperances dels homes. Les tendències generals en són per tant les que indicava el socialisme d'acció del 1917-1920: vers la col·lectivització i la planificació de l'economia, vers la internacionalització del món, vers l'emancipació dels pobles de les colònies, vers la formació de democràcies de masses d'un nou tipus. L'alternativa continua igual com el socialisme la preveia: la barbàrie i la guerra, la guerra i la barbàries, el monstre de dos caps.

Els bolxevics veien, amb raó segons sembla, la salut de la revolució russa en la victòria possible d'una revolució alemanya. La Rússia agrícola i l'Alemanya industrial, sota règims socialistes, haguessin tingut un desenvolupament pacífic i fecund assegurat. La república dels Soviets havia ignorat, en aquesta hipòtesi, l'ofegament burocràtic en l'interior... Alemanya hagués escapat de les tenebres del nazisme i de la catàstrofe. El món hauria conegut sens dubte altres lluites, però res no ens autoritza a pensar que aquestes lluites haguessin pogut produir les maquinàries infernals del hitlerisme i de l'estalinisme. Tot ens porta a creure al contrari que una revolució alemanya triomfant a l'endemà de la primera guerra mundial hagués sigut infinitament fecunda pel desenvolupament social de la humanitat. Aitals especulacions de les variants possibles de la història són legítimes i fins i tot necessàries si hom vol comprendre el passat, orientar-se en el present; per condemnar-les, caldria considerar la història com un encadenament de fatalitats mecàniques i ja no com l'escolament de la vida humana en el temps.

En batre's per la revolució, els espartaquistes alemanys, els bolxevics russos i els llurs camarades de tots els països es batien per impedir el cataclisme mundial que acabarem de sobreviure. Ho sabien. Restaven muts per una generosa voluntat d'alliberament. Qualsevol que s'hi apropa no ho oblidarà mai més. Pocs homes foren tan devots a la causa dels homes. És alhora una forma d'imputar als revolucionaris dels anys 1917-1927 una intenció d'hegemonia i de conquesta mundial, però veiem prou bé quines rancúnies i quins interessos treballen per desnaturalitzar així la veritat històrica.

En la immediatesa, l'error del bolxevisme fou amb tot patent. Europa era inestable, la revolució socialista hi semblava teòricament possible, racionalment necessària, però no es féu. La immensa majoria de la classe obrera dels països d'Occident refusà a entrar o a sostenir el combat; creia en la represa del progrés social de la pre-guerra; retrobà prou benestar per no témer els riscos; es deixà nodrir d'il·lusions. La socialdemocràcia alemanya, menada per dirigents mediocres i moderats, deplorà els costos generats per una revolució fàcilment començada el novembre del 1918 i seguí les vies democràtiques de la república de Weimar... Quan hom retreu als bolxevics d'haver realitzat una revolució per la violència i la dictadura del proletariat, seria just considerar que l'experiència contrària, la del socialisme moderat, reformista, qui provà

d'esgotar les possibilitats de la democràcia burgesa, se seguí a Alemanya fins l'ascens de Hitler.

Els bolxevics s'equivocaren en la capacitat política i l'energia de les classes obreres d'Occident i especialment de la classe obrera alemanya. Aquest error de llur idealisme militant entranyà les conseqüències més greus. Perderen el contacte amb les masses d'Occident. La Internacional Comunista esdevingué un annex de l'estat-partit soviètic. La doctrina dels «socialisme en un sol país» nasqué en definitiva de la decepció. Al llur torn, les tàctiques estúpides i fins i tot eixelebrades de la Internacional estalinitzada facilitaren a Alemanya el triomf del nazisme.

6

Cal adreçar un primer balanç de la revolució russa al 1927. Deu anys s'havien escolat. La dictadura del proletariat havia esdevingut des del 1920-1921, dates aproximatives i discutibles, la dictadura del partit comunista, sotmès alhora a la dictadura de la «vella guàrdia bolxevic». Aquesta «vella guàrdia» constitueix en general una elit remarcable, intel·ligent, desinteressada, activa, opinadora. Els resultats aconseguits són grandiosos. A l'exterior, l'URSS és respectada, reconeguda, sovint admirada. A l'interior, la reconstrucció econòmica es completa, damunt les ruïnes deixades per les guerres, amb els únics recursos del país i de l'energia popular. Un nou sistema de producció col·lectivista substitueix al capitalisme i funciona prou bé. Les masses treballadores a Rússia han demostrat la llur capacitat de vèncer, d'organitzar i de produir. Nous costums, un nou sentiment de dignitat de treball s'estableixen. El sentiment de la propietat privada, que els filòsofs de la burgesia consideraven com a innat, és en vies d'extinció natural. L'agricultura es reconstitueix a un pla que arriba i comença a superar el del 1913. El salari real dels treballadors depassa prou sensiblement el nivell del 1913, és a dir el de la pre-guerra. Una nova literatura plena de vigor sorgeix. El balanç de la revolució proletària és netament positiu.

Però ja no es tractava de reconstruir, es tracta de construir: d'engrandir la producció, de crear indústries noves (automòbil, aviació, química, alumini...); es tractava de remeiar la desproporció entre una agricultura restablerta i una indústria feble. L'URSS era aïllada i amenaçada. Es tractava de proveir-ne la defensa. Els marxistes no es feren il·lusions amb el pacte Briand-Kellog que posà la guerra «fora de la llei»... El règim és en una cruïlla, el partit s'esgarra per la lluita pel poder, i pel programa del poder, que enfronta els vells bolxevics els uns contra els altres. Els continuadors més lúcids dels temps heroics s'agrupen al voltant de Trockij. Poden cometre errades tàctiques, poden formular tesis insuficients, poden anar a les palpentes, però el llur mèrit i coratge no es podran negar pas. Preconitzen la industrialització planificada, la lluita contra les forces reaccionàries i especialment contra la burocràtica, l'internacionalisme militant, la democratització del règim començant per la del partit. Els vencé la jerarquia de secretaris que es confon amb la jerarquia dels comissaris del GPU, sota l'ègida del secretari general, fins fa no gaire un fosc georgià, Stalin.

Milers de fundadors de l'URSS, donant l'exemple de dedicació a la idea socialista, passen aleshores del poder a la presó o a la deportació. Les tesis que hi posen són contradictòries i no importen gaire. El gran fet essencial és que el 1927-1928, per un cop de força perpetuat en el partit, l'estat-partit revolucionari esdevé un estat policial-burocràtic, reaccionari, en el terreny social creat per la revolució. El canvi d'ideologia s'accentua brutalment. El marxisme de simples fórmules elaborades pels buròcrates substitueix al marxisme crític dels homes pensants. S'estableix el culte al cap. El «socialisme en un sol país» esdevé el clixé per a tot dels nouvinguts que no volen més que conservar els privilegis. Ço que les oposicions no fan més que entreveure amb angoixa és que un nou règim es perfila, vencedor de l'oposició trotskista, els Bukharin, Rijkov, Tomskij, Riutin, quan se n'aperceben, resten presos d'impotència i es passen a la resistència. Massa tard.

La lluita de la generació revolucionària contra el totalitarisme durarà deu anys, del 1927 al 1937. Les peripècies confuses i sovint oscil·lants d'aquesta lluita no ens han d'amagar pas la seua importància. Les personalitats es poden haver enfrontat les unes contra les altres, combatre's, reconciliar-se, traïr-se; es poden haver extraviat, humilar-se davant la tirania, enganyar el botxí, aprofitar-se, revoltar-se desesperadament. L'estat totalitari emprà els uns contra els altres, de vegades més fàcilment que no es pensava. El patriotisme del partit i de la revolució, cimentat pels sacrificis, els serveis, els resultats obtinguts, l'adhesió a prodigioses visions de futur, el sentiment d'un perill comú, obliterationava el sentit de la realitat en els cervells més clars. No resta més que la resistència de la generació revolucionària, al capdavant de la qual s'hi trobaven la majoria dels vells socialistes bolxevics, que fou tan tenaç que el 1936-1938, en l'època dels processos de Moscou, aquesta generació va haver d'ésser exterminada tota sencera perquè el nou règim s'estabilitzàs. Això fou el cop de força més sagnant de la història. Els bolxevics periren a desenes de milers, els ciutadans soviètics penetrats d'idealisme condemnat, per milions. Qualques desenes de companys de Lenin i Trotski consentiren a deshonorar-se, per un suprem acte de dedicació envers el partit, abans d'ésser afusellats. Qualques milers d'altres foren afusellats en fosses. Els camps de concentració més grans del món s'encarregaren de l'eliminació física de masses de condemnats.

Així es completà la sagnant ruptura entre el bolxevisme, forma russa ardent i creadora del socialisme, i l'estalinisme, forma igualment russa, és a dir condicionada per tot allò esdevingut i present a Rússia, del totalitarisme. A fi que aquest darrer terme tingui bé el seu sentit precís, el definim: el totalitarisme, tal com s'establí a l'URSS, en el tercer Reich, i feblement dibuixat a la Itàlia feixista i a altres llocs, és un règim caracteritzat per l'explotació despòtica del treball, la col·lectivització de la producció, el monopoli burocràtic i policial (més valdria dir-ne terrorista) del poder, la submissió del pensament, el mite del cap-símbol. Un règim d'aquesta natura tendeix forçosament a l'expansió, és a dir a la guerra de conquesta ja que és incompatible amb l'existència de veïns diferents i més humans; ja que pateix inevitablement de les seues pròpies psicosis d'inquietud; ja que viu de la repressió permanent de forces explosives de l'interior...

Un autor americà, el senyor James Burnham, s'ha posat a sostenir que Stalin és el veritable continuador de Lenin. La paradoxa, duta a aquest grau hiperbòlic, no manca pas d'un cert atractiu estimulant pel pensament peressós i ignorant... És evident que un parricida continua a ésser el continuador biològic del seu pare. És tota vegada evident d'altra banda que hom no continua pas un moviment en massacrar-lo, una ideologia en renegar-ne, una revolució de treballadors per la més negra explotació dels treballadors, l'obra de Trotski en fer assassinar Trotski i dur els seus llibres a la foguera... On els mots continuació, ruptura, negació, abjuració, destrucció ja no tenen cap sentit intel·ligible, hi ha qui pot a la fi convindre amb intel·lectuals brillantment obscurantistes. No gos pas classificar James Burnham en aquesta categoria. La paradoxa que ha desenvolupat, sens dubte per amor de la teoria irritant, és tan fals com perillós. Sota mil formes es troba en la premsa i els llibres d'aquest temps de preparació cap a la tercera guerra mundial. Els reaccionaris tenen un interès evident a confondre el totalitarisme estalinià, exterminador dels bolxevics, amb el bolxevisme, per tal d'atacar la classe obrera, el socialisme, el marxisme i fins el liberalisme...

El cas personal d'Stalin, ex-vell bolxevic ell mateix, de la mateixa forma que Mussolini fou un ex-vell socialista de l'Avanti! és del tot un fet secundari des de l'escala del problema sociològic. Que l'autoritarisme, la intolerància i certs errors del bolxevisme han fornit al totalitarisme estalinià un terreny favorable, qui ho contestarà? Una societat conté sempre, com un organismes, gèrmens de mort. Encara cal que les circumstàncies històriques els faciliten l'eclosió. Ni la intolerància ni l'autoritarisme dels bolxevics (i de la major part dels llurs adversaris) no permeten de qüestionar la llur mentalitat socialista o les conquestes dels deu primers anys de la revolució. Tan real, aquest guany, que dos savis americans estudiant el desenvolupament cíclic dels organismes i de les societats, constaten que el 1917-1918, Rússia entrà en un nou cicle de creixement, de forma que apareix avui com la més jove de les grans nacions del món [...] [a]».

En el moment d'esclatar la revolució russa, els efectius organitzats de tots els partits revolucionaris són inferiors a un 1% de la població de l'imperi. Els bolxevics no constituïen més que una fracció d'aquest menys d'un u per cent. L'ínfim llevat val i es creix. La revolució d'octubre-novembre del 1917 fou dirigida per un partit d'homes joves. El més gran d'entre ells, Lenin, tenia 47 anys; Trotski 38 anys; Bukharin 29 anys; Kamenev i Zinov'ev, 34 anys. De deu a vint anys més tard, la resistència al totalitarisme fou el fet d'una generació que envellia. I aquesta generació no sucumbí únicament sota el pes d'una jove burocràcia policial fortament aferrada als privilegis del poder, però encara sota la passivitat política de masses dirigides, sub-alimentades, paralitzades pel sistema terrorista i la intoxicació de la propaganda. Es trobà a més sense el menor suport eficaç a l'exterior. Mentre resistí a l'URSS, l'ascens de les forces reaccionàries en el món fou gairebé ininterromput. Les potències democràtiques deixaven fer o encoratjaven Mussolini i Hitler. L'impuls dels fronts populars, aquest combat de rera-guarda de les masses treballadores d'Occident, fou esmicolat a Espanya, en el precís moment que els botxins d'Stalin procedien a Rússia a la liquidació del bolxevisme...

Ens deixa la revolució russa després dels seus deu primers anys exultants, i els vint anys negres que hi seguiren, res per defensar? Una immensa experiència històrica, els records més forts, exemples inapreciables, ja serien molt. La doctrina i les tàctiques del bolxevisme, a canvi, necessiten l'estudi crític. Tants canvis s'han produït en aquest món caòtic que cap concepció marxista—o qualsevol de socialista—vàlida el 1920 en sabia trobar ja aplicació pràctica sense posades al dia essencials. No crec pas que en un sistema de producció on el laboratori adquireix en relació al taller una preponderància creixent, l'hegemonia del proletariat rus s'hi pugui imposar, si no és sota formes morals i polítiques que impliquen en realitat la renúncia a l'hegemonia. No crec pas que la «dictadura del proletariat» pugui reviuir en les lluites del futur. Hi haurà sens dubte dictadures més o menys revolucionàries, la tasca del moviment obrer serà sempre, n'estic convençut, de mantindre un caràcter democràtic, no sols en benefici únicament del proletariat, sinó en benefici de l'ensem de treballadors i de nacions. En aquest sentit, la revolució proletària no és ja, als meus ulls, la nostra fi: la revolució que provem de servir no pot ésser més que socialista, en el sentit humanista del mot, i més exactament socialitzant, democràticament, llibertariament realitzada... Fora de Rússia, la teoria bolxevic del partit ha encallat del tot. La varietat d'interessos i de formacions psicològiques no han permès de constituir la cohort homogènia de militants dedicats a una obra comuna tan noblement lloada pel pobre Bukharin... La centralització, la disciplina, la ideologia governada no poden d'ara endavant més que inspirar una justa mal confiança, per necessitats que siguem d'organitzacions serioses...

I què li resta a defensar al poble rus? La feixuga ironia de la història en fa el poble que no té res més que les cadenes a perdre! Voldria que hom traduís aviat al francès el llibre objectivament implacable de David J. Dallin i Boris I. Nikolaevskij de El treball forçat a la Rússia soviètica. Ens assabentem que el 1928, en l'època del Termidor soviètic, els camps de concentració del GPU no contenia més que una trentena de milers de condemnats. Al seu torn, és impossible de saber el nombre de milions d'esclaus que hi ha ara tancats en els camps d'Stalin. Els recomptes més modestos l'avaluen en deu o dotze (milions), que són, d'acord amb aquests autors, un 16% si més no de la població adulta masculina i un percentatge de dones sensiblement inferior. Remarcava recentment a Masses la importància decisiva d'aquestes dades. Si admetem la xifra d'un 15% de privilegiats del règim, que gaudeixen a l'URSS d'una condició mitjana d'uropeus civilitzats, xifra probablement optimista en aquest moment i que caldria dividir per dos per obtenir el percentatge de treballadors adults privilegiats, vaig escriure: «Per tant: un 7% de treballadors adults privilegiats, un 15% de pàries, un 78% d'explotats que viuen pobrament o miserablement [...]» Com voleu qualificar aquesta estructura social? És defensable?

A l'exterior, la influència d'aquest «univers de concentració» s'ha revelat capaç d'impedir la marxa del socialisme i la reorganització d'Europa. La tragèdia no és ja específicament russa, és universal. La tercera guerra mundial en sembla la

conclusió lògica. No ens resignem pas tota vegada a les solucions catastròfiques, ja que hi ha d'altres. L'agressivitat del règim estalinista a l'exterior és condicionada per la gravetat de la seua situació a l'interior. La revolta latent de les masses russes i no-russes contra aquest règim l'ha demostrat el derrotisme de les poblacions que, al començament de la invasió, acolliren els invasors com a alliberadors; demostrades pels problemes de l'endemà de la victòria; pel moviment força més complex que hom no creu de l'exèrcit Vlasov que es baté colze a colze contra els nazis i contra ells; pels dos o tres cent mil refugiats russos d'Alemanya; per la població dels camps de concentració. Mantinc que els règims totalitaris constitueixen fàbriques colossals de revoltats. Vet ací una altra raó de la seua tradició revolucionària.

La documentació sobre l'estat d'esperit de les masses russes creix de dia en dia. Qualsevol qui conegui Rússia sap que, sota la closca de bronze del règim, s'hi manté una vitalitat profunda. Les nou desenes parts dels homes qui treballen, construeixen, inventen, administren, podrien, si les llurs cadenes s'esvaïssin, esdevenir d'un mes a l'altre els ciutadans d'una democràcia del treball... Podran desfer-se de les llurs cadenes a temps perquè una Rússia socialista eviti el desencadenament de la guerra?

Ço que l'estalinisme ha fet per inculcar als seus oprimits l'horror i l'odi envers el socialisme és inimaginable: corrents reaccionàries es preparen a Rússia i més encara entre els pobles no-russes, sobretot entre els musulmans de l'Àsia central, des de fa temps agitats per les aspiracions panislàmiques. Crec amb tot, fundant-me en moltes observacions fetes a la pròpia URSS, durant anys particularment cruels per les masses, que la gran majoria del poble rus se n'adona clarament de la impostura del socialisme oficial. Cap retorn a l'antic règim o ni tan sols al gran capitalisme n'és possible, degut a l'alt grau de desenvolupament assolit per la producció estatalitzada, en un moment on tota Europa camina vers les nacionalitzacions i la planificació, la democràcia russa no pot més que sanar-se, desengreixar-se, reorganitzar-se en interès dels productors la producció socialitzada. L'interès tècnic de la producció, el sentit de la justícia social, la llibertat retrobada es conjugaran per la força de les coses per posar l'economia al servei de la comunitat... No s'ha perdut tot ja que aquesta esperança racional, fortament motivada, ens resta.

Mèxic, juliol-agost 1947.

Notes

[a] . Cycles, d'Edward R. Dewey i Edwin E. Dallin, New York, 1947. Ens agradaria conèixer en quina mesura el totalitarisme estalinista contraresta el nou impuls vital de Rússia... David J. Dallin ens apropa en aquest sentit una indicació. En el curs de la primera guerra mundial, les pèrdues de Rússia s'elevaren a un 30% de les dels aliats; en el curs de la segona guerra mundial, les pèrdues de Rússia estimades entre 12 i 16 milions de vides humanes s'elevaren a un 80% de les de les Nacions Unides. En els camps de batalla, les pèrdues de l'Exèrcit Vermell foren quatre vegades més elevats que les de l'invasor.

